



Valas-kuuleminen 24.3.2021: Henkilökohtainen apu

Kehitysvammaisten Tukiliitto pitää esityksen 8-10 §:iä muuten pääosin hyvänä lähtökohtana jatkovalmistelulle, mutta pidämme henkilökohtaisen avun voimavaraedellytyksen poistamista 8 §:stä välttämättömänä, koska eri tavoin vammaisilla henkilöillä tulee olla yhdenvertainen oikeus saada henkilökohtaista apua, kun he sitä tarvitsevat. Voimavaraedellytys on syrjivä, eikä sen säilyttäminen ole vammaissopimuksen, kuten 19 artiklan ja sitä koskevan vammaiskomitean yleiskommentin nro 5 mukaista. Yleiskommentissa henkilökohtaista apua on käsitelty erityisesti määritelmien kohdassa. Sopimuksen ja ko. yleiskommentin mukaan henkilökohtainen apu kuuluu selkeästi yhdenvertaisesti kaikille sitä tarvitseville vammaisille henkilöille riippumatta henkilön vamman luonteesta tai hänen kommunikaatio- tai muista kyvyistään.

Useissa maissa henkilökohtaista apua onkin järjestetty nimenomaan kaikkien vaikeimmin vammaisten, kuten vaikeimmin kehitysvammaisten, ihmisten apua ensisijaisesti painottaen. Näiden eniten apua tarvitsevien jättäminen meillä sen ulkopuolelle tai palvelun tarjoaminen heille jollain toisella nimellä, kun vammaissopimuksessa käytössä on kuitenkin vain käsite ”henkilökohtainen apu”, ei ole perusteltua.

Myös Suomessa nähtiin voimavararajauksen sisältävä henkilökohtainen apu aiemmin vain välivaiheena siirryttäessä kohti kaikille vammaisille henkilöille yhdenvertaisesti järjestettävää henkilökohtaista apua, mikä oli Valas-työryhmän ehdotuksen mukaan tarkoitus toteuttaa tämän vammaislainsäädännön uudistuksen yhteydessä. Laajapohjainen työryhmä ehdotti yksimielisesti voimavararajauksen poistamista yhdenvertaisuusperiaatteen vastaisena. Työryhmä piti epäkohtana, että rajausta jättää avun ulkopuolelle erityisesti niitä, joiden itsemääräämisoikeus ja valinnanvapaus ovat muutenkin erityisen uhattuja, kuten kognition haasteita omaavat vammaiset ihmiset ja vammaiset lapset. Henkilökohtainen apu on lapsille ja nuorille erityisen tärkeä palvelu edistämään heidän omaa osallisuuttaan ja vähittäistä itsenäistymistään, mutta pitkälti voimavararajauksen johdosta heidän avun saamisessaan on isoja ongelmia. Myös ne kehitysvammaiset ja esim. autismikirjon ihmiset, jotka ovat voimavararajauksesta huolimatta saaneet henkilökohtaista apua, ovat yleensä suuresti hyötynneet siitä.

Voimavararajauksia ei tarvita, koska henkilökohtaisen avun eri toteuttamistavat mahdollistavat avun järjestämisen juuri vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen edellyttämällä tavalla. Hyvinvointialueilla tuleekin olla käytössä kaikki avun toteuttamistavat, jotka tulee kirjata auki lain 9 §:ään. Työnantajamallissa voimavararajaus on paikallaan.

Voimavaraedellytyksen säilyttämistä on joskus perusteltu myös taloudellisilla syillä, mutta tämäkään perustelu ei ole kestävä, sillä voimavarattomallekin vammaiselle henkilölle tulee turvata jollain toisella sopivalla palvelulla hänen yksilöllisten tarpeidensa mukainen apu. Jos se turvataan yhdenvertaisuuden edellyttämällä tavalla tarpeiden mukaisesti, ei säästöjä synny.

Jos voimavararajaus kuitenkin katsottaisiin aiheelliseksi ja vammaissopimuksen mukaiseksi ottaa lakiin, on olennaista, ettei sitä ainakaan nykyisestä tiukenneta. Jos hoivaan, hoitoon ja turvallisuuden varmistamiseen liittyvä lause jää pykälätasolle, se tulee johtamaan siihen, että lain soveltajat jättävät yhä useammat kognitiivisia haasteita omaavat vammaiset henkilöt ja lapset henkilökohtaisen avun ulkopuolelle.